

ЗАСТОСУВАННЯ КЛАСТЕРНИХ ПІДХОДІВ У РОЗБУДОВІ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті відображено результати досліджень у сфері інноваційного розвитку економіки, зокрема тих, що стосуються кластерних підходів при формуванні інноваційної інфраструктури. Автор акцентує увагу на теоретичному обґрунтуванні доцільності створення інноваційних кластерів. Запропоновано нові підходи до формування державної кластерної політики та схему взаємодії держави й підприємств в межах кластерного утворення.

In the article the results of researches are represented in the field of innovative development of economy, in particular those which touch cluster approaches at forming of innovative infrastructure. An author accents attention on the theoretical ground of expedience of creation of innovative clusters. New approaches to forming of public cluster policy and chart of co-operation of the state and enterprises are offered within the limits of cluster.

Ключові слова: кластерний підхід, інноваційна інфраструктура, інноваційні кластери, кластерна політика.

Вступ. Системний перехід економіки України до інноваційної моделі розвитку потребує потужної інфраструктури. Існуючий інноваційний потенціал країни можливо реалізувати лише за умови докорінного, різновекторного інфраструктурного реформування. Успіх таких перетворень залежить від модернізації організаційно-економічних та фінансових механізмів управління інноваційними процесами, створення адекватних умов для формування резерву активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Практика інноваційного реформування високорозвинених країн свідчить, що ключовою детермінантою у розбудові інноваційної інфраструктури економіки є застосування кластерних підходів.

Багаточисленні спроби інноваційних змін вітчизняної економіки мають низьку ефективність, оскільки переважна їх більшість запроваджується на загальноекономічній, ресурсо-орієнтованій основі, без врахування територіальної специфіки та економічного потенціалу регіонів, тому посилення регіональної інтеграції, створення нових форм кластерної міжфірмової взаємодії та державних органів влади надасть необхідні імпульси для розвитку інноваційної діяльності. Зважаючи на вищевказане, актуальність дослідження важко заперечити.

Проблемам кластерного розвитку економіки та інноваційних кластерів в цілому в різний час були присвячені роботи науковців: О. Богми, М. Войнаренка [1], В. Дубицького, С. Мочерного, А. Мельник, С. Соколенко [2] та інших фахівців у площині кластеризації. Значний внесок в дослідження кластерної міжфірмової взаємодії, зокрема питань, що стосуються їх організаційного та фінансового забезпечення, зробили зарубіжні вчені: М. Портер, Є. Дахмен, Д. Сольє, М. Тодаро, І. Толенадо, П. Фішер.

Незважаючи на глибину окресленої проблематики, науковий інтерес до кластерних підходів і їх впливу на інноваційну інфраструктуру економіки в теорії та практиці має дещо фрагментарний аналіз та вибірковий підхід щодо висвітлення окремих аспектів розвитку кластерів, зокрема тих, що стосуються державної політики у сфері кластеризації. Деструктивна посткризова ситуація в Україні, особливості її адміністративно-територіального розмежування та виробничо-науковий потенціал залишають ці питання відкритими і такими, що потребують уточнень. Внаслідок цього виникає об'єктивна потреба в проведенні теоретичних узагальнень у вирішенні проблем застосування кластерних підходів в системі формування, модернізації, реформування та управління інноваційними економіко-організаційними одиницями.

Необхідність більш ґрунтовного дослідження теоретичних і практичних питань щодо кластерних підходів, зростаючі потреби пошуку нових альтернативних форм їх впровадження, забезпечення активізації відтворювального розвитку, інноваційно-інвестиційної, фінансово-господарської діяльності на усіх рівнях стали визначальними при формуванні цілей роботи.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних аспектів застосування кластерних підходів при розбудові інноваційної інфраструктури економіки й критичному осмисленні векторів їх подальшого розвитку.

Основний розділ. Реформування національної економіки на інноваційних засадах є об'єктивною умовою зростання конкурентоспроможності України на світовому ринку. Відповідно до практики розвитку найбільш ефективних і стійких економічних систем, певного вітчизняного досвіду для прискореного переходу до інноваційної моделі економічних відносин варто зміцнювати та нагромаджувати інфраструктуру інноваційного типу, шляхом ефективного стимулювання інтеграційних процесів у сфері науки й виробництва, тобто застосування кластерних підходів.

В загальному розумінні кластерний підхід – це реалізація інтеграційних процесів у сфері виробництва, започаткування нових форм економічної активності, які функціонують на високому рівні агрегації, що забезпечує ефективність управління, цілеспрямоване використання сукупного виробничого потенціалу та організаційно-економічного ресурсу всіх учасників кластерного утворення. Таким чином, даний підхід ґрунтується на функціонуванні нових організаційно-правових форм – кластерів.

На нашу думку, кластерний підхід – достатньо багатогранне явище, тому слід сконцентрувати увагу

на трактуванні цього поняття з управлінської точки зору та з позицій фінансової архітектури кластерного утворення. В контексті управління міжфірмовою взаємодією, кластерний підхід варто розглядати як систему форм, методів і способів прийняття ефективних управлінських рішень з метою інтеграції виробничо-господарських одиниць в межах єдиного ланцюга «держава – наука – виробництво» для активізації інноваційної діяльності. З позицій формування фінансової архітектури, кластерний підхід – це інтеграція форм і методів фінансового забезпечення, виробничого, фінансового, соціального капіталу територіально близьких виробничих одиниць з метою врівноваження економічних інтересів учасників кластеру.

Таким чином, теоретичне дослідження сутності кластерного підходу засвідчує його повноцінну ефективність в концепції інноваційного розвитку, а використання інтегрованих форм в управлінні інноваційними кластерами спонукатиме до поширення технологічних інновацій, зростання інноваційної активності національних виробничо-господарських одиниць та їх конкурентоспроможності. Об'єктивною умовою вітчизняних кластерних ініціатив в сфері інноваційного розвитку варто виділити інфраструктурне та фінансове забезпечення: наявність технопарків, бізнес-інкубаторів, венчурних фондів, страхових компаній, інститутів спільного інвестування. Попри це, їх питома вага в інноваційній складовій національної економіки є латентною, що змушує ефект синергізму від інтеграції та координації інноваційних структур в єдиному кластерному ланцюзі.

Тому, вкрай важливим є усвідомлення необхідності розробки механізму державної фінансової політики спрямованої на підтримку та регулювання кластерних відносин, адже формування ефективної системи державного менеджменту дасть змогу своєчасно й адекватно відреагувати на зміни макроекономічних індикаторів й адаптувати інноваційний процес в функціональному центрі кластеру. З огляду на це, спробуємо систематизувати форми державної політики із застосуванням кластерного підходу, враховуючи ступінь фінансового впливу й участі держави в кластері та розвитку регіону. Отже, державна кластерна політика може мати такі базові моделі:

1. Каталітична. Передбачає обмежене державне фінансування інноваційного кластерного проекту.
2. Розширеної підтримки. За такої кластерної політики держава виступає не тільки як каталізатор утворення кластеру, а й додатково фінансує розвиток інноваційної інфраструктури регіону, інвестує в розвиток фундаментальної та прикладної науки в кластерному об'єднанні.
3. Директивна кластерна політика. Передбачає докорінне реформування економіки через механізм її кластеризації та реалізацію інвестиційно-інноваційних програм розвитку.
4. Політика кластерного протекціонізму. При здійсненні такої кластерної політики держава постійно забезпечує фінансову архітектуру кластеру, впливає на управлінські рішення та має право контролю за розвитком та функціонуванням кластеру.

В Україні кластерні ініціативи можуть ґрунтуватись на вищевказаних базових моделях кластерної політики, але, на нашу думку, для розбудови інноваційної інфраструктури необхідно ґрунтуватись на ліберальній політиці кластерної інтервенції, яка ґрунтується не на державному втручанні в господарську діяльність кластеру, а на його управлінській та фінансовій координації (підтримку спеціалізації кластеру, надання державних трансфертів і дотацій, застосування пільгового оподаткування). Такий кластерний підхід націлений на підвищення інноваційного потенціалу через інтеграцію ресурсних та інфраструктурних можливостей і вимагає збалансування державної кластерної політики та адекватного інфраструктурного забезпечення підприємств-учасників кластеру. Взаємодію держави та учасників кластеру пропонуємо розглянути на рис. 1.

Рис. 1. Схема взаємодії держави та інноваційного кластеру

Отже, резюмуючи все вищезазначене, ми встановили, що інтенсифікація розбудови інноваційної інфраструктури на засадах кластерного підходу має ґрунтуватись на впровадженні системних реформ в інноваційній сфері, зокрема через механізми реалізації державної кластерної політики та створення високоагрегованих інтегрованих виробничих структур.

Застосування інноваційної моделі розвитку економіки свідчить, що її невід'ємним елементом є кластер. Кластеризація виконує функцію прискорювача інноваційного розвитку і здатна не тільки вивести економіку країни на вищий рівень, а й забезпечити прорив вітчизняних технологій на світові ринки, але лише за умови активної підтримки з боку державного сектору через реальні механізми управління.

Цілеспрямовані зусилля держави щодо створення кластерної інноваційної інфраструктури, яка, захищаючи інтелектуальну власність, полегшує процес дифузії нововведень та їх комерціалізації, забезпечує координацію і підтримку державою пріоритетних науково-технічних досліджень, а також активна інноваційна діяльність підприємців-учасників кластеру, які в інноваціях вбачають найефективніший спосіб збільшення підприємницького доходу, створили б в державі умови для накопичення і розвитку інноваційної діяльності і забезпечили б країні конкурентоспроможність в багатьох сферах науково-технічної і виробничої діяльності.

Література

1. Войнаренко М. П. Кластери як центри економічного зростання регіонів за умов кризи / М. П. Войнаренко // Матеріали Міжнарод. науч.-практ. конф. [«Развитие инновационных кластеров в современных условиях реструктуризации экономики»], (Севастополь, 30.05–2.06.2009 г.) / ТПП Украины, МФСР. – Севастополь : СТПП, 2009. – С. 16–29.
2. Соколенко С. Промышленная и территориальная кластеризация как средство реструктуризации / С. Соколенко // Социальные аспекты и финансирование индустриальной реструктуризации : материалы конф., 26–27 октября 2003 г. – М. : Региональный форум, 2003.
3. Посібник кластерного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economy-mk.gov.ua/download/books/ClusterHandbookUkr.pdf>

Надійшла 13.04.2011

УДК 330.322.5

А. А. СВИНЦИЦКИЙ

Северо-Кавказский гуманитарно-технический институт, г. Ставрополь

МОДЕЛИРОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПОТЕНЦИАЛА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Рассмотренные критерии оценки эффективности инвестиционных программ, а также модель отбора проектов в программу социально-экономического развития для получения эффекта от использования потенциала системы.

The paper deals with some criteria of effectiveness evaluation of investment programmes, as well as the model of projects selection in the programme of social and economic development to obtain the effect of using systems.

Ключевые слова: эффективность, реализация, программа, модель, стратегия, потенциал.

Эффективность использования потенциала традиционно определяется через расчет эффективности про-грамм развития. Оценка эффективности инвестиционных программ является проблемой изучения экономистов на протяжении долгого времени.

Эффективность государственной поддержки в настоящее время традиционно рассматривается по формализованным критериям корпоративной, региональной и бюджетной эффективности. Корпоративная эффективность — отношение валовой прибыли к освоенным инвестициям по проекту. Региональная эффективность — отношение получаемой при реализации проекта добавленной стоимости к валовому региональному продукту. Этот критерий показывает вклад проекта в прирост региональных ресурсов, которые могут быть использованы на конечное потребление и накопление.

Бюджетная эффективность — отношение суммарных налоговых и неналоговых поступлений в бюджетную систему, возникающих в результате реализации инвестиционного проекта, к величине инвестиций по проекту. Под-добные подходы к оценке эффективности программ социально-экономического развития основаны на расчете оперативного эффекта, проявляющегося в основном в момент реализации и эксплуатации инвестиционных проектов.

Государственная поддержка может также оцениваться в долгосрочном аспекте. Интересен подход к оценке стратегического чистого дисконтированного дохода, представленного как сумма традиционного NPV и как стоимость заключенных в программе доходных опционов. В этой методологии целевую программу рассматривают как опцион call. Под опционом понимается право участника целевой программы приобрести за определенное время и по определенной цене лежащий в его основе базовый актив (сырье,